

УДК 373.3.011.3-051.012.013.42:005.336.2:378.046-021.68(045)

Варецька О. В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

А Обґрунтована актуальність проблеми, визначені сутність, зміст науково-методичного забезпечення процесу розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти, який має бути комплексним і лонгитюдінальним, розкрито його концепція та описано шестикомпонентну модель, окреслений напрям подальших досліджень щодо розкриття організаційно-педагогічних умов означеного процесу.

Ключові слова: соціальна компетентності, вчитель початкової школи, науково-методичне забезпечення, модель, моделювання

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному суспільстві післядипломна освіта як соціальний інститут здатна актуалізувати цінності демократичного соціуму на мерітократичному рівні (знання, прихильність, віра, дія у їх поєднанні), запобігти соціальному обмеженню, відчуженню та зубожінню, сприяти розвитку соціальної компетентності (надалі СК) особистості як однієї з базових для сучасності та майбутнього. Однак навчальні плани, програми системи післядипломної педагогічної освіти (надалі СППО) не відповідають потребам учителів, зокрема й початкової школи, щодо розвитку їхньої СК, не визначають педагогічних підходів до цього процесу. Відсутнє також й науково-методичне забезпечення, яке вважається ефективним інструментом управління навчанням, його вдосконалення й оновлення.

Метою статті є дослідження особливостей технології та моделі науково-методичного забезпечення комплексного лонгитюдінального процесу розвитку СК вчителів початкової школи у СППО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нами встановлено, що на нинішні не вироблені єдині підходи до розуміння змісту науково-методичного забезпечення, зокрема й СППО [1], а кількість досліджень сутності поняття «соціальна компетентність учителя», формування СК вчителів є обмеженою (Т. Беляєва, З. Количева).

У переважній більшості праці стосуються СК студентів, випускників ВНЗ, майбутніх учителів (П. Бойчук, Н. Борбич, І. Зимня, С. Краснокутська, Н. Лупанова, Н. Ляхова, Г. Мосягіна та ін.). Питання розвитку соціальної компетентності вчителя, зокрема й початкової школи у СППО, є мало дослідженим. Відсутні й роботи щодо науково-методичного забезпечення означеного вище процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «науково-методичне забезпечення» дослідниками розглядається з позиції трьох складових як «забезпечення», «наукове забезпечення», «методичне забезпечення» [2, с. 2], що гарантує оптимальне функціонування навчального процесу на всіх його етапах. Основними компонентами науково-методичного забезпечення згідно із Законом України «Про вищу освіту» є стандарт освітньої діяльності як сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення освітнього процесу ВНЗ і наукової установи, освітньо-професійні (освітньо-наукові) програми [3]. Цей перелік може бути доповнено, або спрощено рішеннями кафедри, факультету, ВНЗ або з ініціативи самого викладача з огляду на оновлені принципи діяльності, основні права та обов'язки ВНЗ, зокрема автономії та самоврядування [3].

Науково-методичним забезпеченням (далі – НМЗ)

СППО визначені ліцензовані матеріали, до складу яких (крім інших) також входять навчально-методичні комплекси. Останні містять програмний зміст (пояснювальна записка, мета, завдання, вимоги до слухачів, очікувані результати, матеріально-технічне забезпечення, робочий навчальний і навчально-тематичний плани, зміст програми із зазначенням кількості годин і списку літератури), робочу навчальну програму до курсу лекцій, практичних занять (із зазначенням теми, мети, питання для обговорення, списку літератури, завдання для самостійної, практичної роботи, запитання для самоконтролю, тезаурус) і мультимедійне навчальне забезпечення (посібники, презентації, відеоматеріали тощо).

Зазначимо, що розвиток СК особистості є складним, багаторівневим процесом, на який впливають різні соціокультурні детермінанти у часі, особливості самого суб'єкту. З іншого боку, для забезпечення такого розвитку післядипломний процес має бути лонгитюдінальним (відбувається у порівняно тривалий період часу у певній групі суб'єктів), комплексним з огляду на комплексність структури СК й відповідно до напрямів діяльності вчителя початкової школи щодо формування СК молодшого школяра. Безсумнівно, що він залежить, перш за все, від соціально орієнтованого змісту СППО, науково-методичного забезпечення, найважливішими елементами якого є теоретично обґрунтована концепція та дослідна модель. Вважаємо необхідним застосувати моделювання як метод дослідження об'єктів пізнання на їх моделях [5, с. 142], опосередкованого пізнання із заміщенням дійсних об'єктів їх умовними аналогами з побудовою моделей реально наявних предметів і явищ, конструювання або поліпшення їхніх характеристик раціоналізації способів їхньої побудови [5, с. 142] зі збереженням основних особливостей об'єкта дослідження [6, с. 41; 7, с. 22].

Поняття «модель» (від лат. *modelium* – міра, зразок, образ, спосіб) будемо розглядати як уявний, умовний образ, процесу, явища, що відтворює у символічній формі їхні основні типові риси [5, с. 143], систематизовану форму експерименту, певного образу, опису освітньої технології [4, с. 12], а моделювання – як глибше проникнення в сутність об'єкта, відображення акмеологічних процесів у курсовий і міжкурсний періоди за допомогою ідеальних моделей для відтворення структур, якостей, властивостей, взаємовідносин, які окреслено завданнями дослідження, як складову комплексного лонгитюдінального процесу розвитку СК.

Отже, на основі розробленого НМЗ була окреслена технологія, за якою відбувалося комплексне покрокове філігранне відпрацювання СК за напрямками діяльності вчителя (відповідно до структури СК) протягом 5 років співпраці слухачів і викладачів інституту післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до визначеної мети були здійснені наступні поетапні дії:

– ознайомлення із сутністю поняття «соціальна компетентність», структурою, особливостями, функціями, соціокультурними чинниками й умовами її розвитку, напрямками діяльності вчителя (відповідно до визначеної структури), шляхами збагачення навчально-виховного процесу початкової школи соціальною складовою, формами, засобами методами формування і відстеження рівня сформованості СК молодших школярів;

– упровадження в процес післядипломної педагогічної освіти методів, форм, засобів покрокового навчання, стимулювання й самоспонування діяльності вчителя з формування СК молодшого школяра в умовах суспільних, інформаційних змін, воєнної агресії;

– уведення таких інноваційних засобів як медіаконтент, соціально-психологічний тренінг для вчителів (в умовах соціальних негараздів), «проективні соціальні знахідки», «індивідуальні прийоми соціальної взаємодії й співробітництва», «колективні соціальні міні-дослідження», «захист соціальних ідей», «колективне напрацювання засобів формування СК, соціального взаємозбагачення», «колективне моделювання процесу формування СК молодшого школяра в мінливих умовах кризи», «соціально спрямована ділова гра», «соціальні проекти», «волонтерство», «соціально-педагогічні ситуації успіху», «створення соціальної реклами», елементи науково-дослідної діяльності під час курсової і міжкурсної підготовки з метою самоспонування до саморозвитку й пробудження в них зацікавленості щодо збагачення соціального, духовного світу особистості дитини в процесі формування її СК;

– апробування дослідно-експериментального навчально-методичного забезпечення, спрямованого на організацію вчителями початкової ланки ефективного успішного процесу формування СК молодшого школяра;

– науково-педагогічний лонгитюдінальний супровід учителів у міжкурсний період;

– вивчення результатів курсової і міжкурсної підготовки.

Таким чином, розроблена концепція, наукова модель розвитку, технологія стали основою відповідної дослідної моделі комплексного лонгитюдінального науково-методичного забезпечення розвитку СК учителів початкової школи у СППО.

У запропонованій моделі всі складові (мета, завдання, наукова концепція, діагностувальний апарат, зміст, методи, форми, засоби, умови й кінцевий результат) спрямовуємо на розвиток СК вчителів початкової школи, вдосконалення вмінь формувати СК молодшого школяра на основі творчого переосмислення соціальної значущості

предметних знань, умінь і навичок, їх збагачення соціальною компонентною, соціального спрямування навчальної й позанавчальної діяльності, фактичного їхнього зв'язку із соціальним середовищем і щоденним життям молодшого школяра.

З метою здійснення комплексного лонгітюдінального процесу розвитку СК вчителів створили потужну науково-методичну базу, забезпеченням якої стала соціально зорієнтована змістова єдність усіх складових (рис. 1). Перші три з них – стосувалися науково-методичного забезпечення *курсів періоду (складові моделі 1–3)*. Це розроблення навчально-методичного забезпечення комплексного лонгітюдінального процесу розвитку СК на основі наукової концепції, попередня підготовка викладачів інститутів СППО, реалізація означеної вище концепції на етапі курсової підготовки (рис. 1).

Міжкурсний період (складові 3–6) передбачав науково-педагогічний супровід учителів у розвитку їхньої СК, закріплення теоретичних знань у практичній діяльності через навчання на проблемних курсах, спецкурсах, участь у семінарах, тренінгах, творчих групах, консультування в районному консультпункті (очно, он-лайн), самоосвіту шляхом опанування інформацією з інформаційного банку інституту чи кафедри та самостійну роботу вчителів.

Зупинимось детальніше на кожній зі складових моделі.

Складова 1 «Розробка і наукове обґрунтування НМЗ комплексного лонгітюдінального розвитку СК вчителів початкової школи».

Варто зазначити, що відбору нових тем для ліцензійних планів сприяло дослідження освітніх потреб учителів початкової школи у процесі проведення пропедевтичних проблемних обласних семінарів на базі НВК «Мрія» м. Запоріжжя «Майстерність педагога у впровадженні інноваційних освітніх технологій як умова розвитку творчої обдарованості школяра» (2010 р.), триденного тренінгу «Професійний і духовний розвиток педагога на основі його соціального досвіду» (2011 р.). З'ясувалося, що крім питань теорії і методики викладання навчальних предметів, учителя цікавлять проблеми соціального вибору, діяльність учителя у соціальному середовищі сільської школи, соціалізації, соціальної адаптації молодшого школяра тощо. Узагальнені результати знайшли відображення в обґрунтованій нами концепції, для реалізації якої була розроблена технологія комплексного лонгітюдінального розвитку СК, підготовлені й проліцензовані програми курсів і науково-методичні комплекси підвищення кваліфікації вчителів початкової школи. Зазначимо, що у професійних модулях програм курсів учителів початкової школи ми передбачили наступні лекційні і практичні заняття: «Соціальна компетентність педагога як

умова впровадження інноваційних освітніх технологій в навчальний процес ЗНЗ», «Актуалізація соціального досвіду педагога в процесі опанування інноваційними освітніми технологіями», «Соціальна компетентність педагога як умова впровадження інноваційної технології духовно-економічного виховання молодших школярів» й запропонували спецкурс «Розвиток СК вчителя початкової школи й учня» (16 год. і 24 год). На допомогу вчителю були підготовлені методичні рекомендації, у яких висвітлювалися способи, методи й засоби збагачення соціальною складовою предметів початкової школи, зокрема «Формування СК молодшого школяра засобами предметів початкової школи», «Пріоритетність СППО у розвитку СК вчителя початкової школи» тощо.

З огляду на категорію слухачів (усі мають вищу освіту і педагогічний стаж не менше 5 років), а також на те, що для їхньої підготовки в СППО існує досить обмежена кількість літератури і викладачі розробляють самостійно навчально-методичне забезпечення, вважаємо доречним використовувати існуючі авторські посібники, які висвітлюють один із напрямів діяльності вчителя (соціально-економічну) з формування СК молодших школярів. Саме тому запропонували слухачам колективну монографію (авт. В. Ястребова, О. Варецька, І. Гашенко, Л. Кондратова), програми (очна та дистанційна форми), навчально-методичні матеріали для проблемних курсів і тренінгу «Духовно-економічне виховання молодших школярів на основі авторського курсу «Початки економіки», навчально-методичні посібники для вчителя «Початки економіки» (1–4 кл.), навчальні посібники для учнів «Робочі зошити з економіки» (2–4 кл.) (авт. О. Варецька) та для 1 класу (авт. Р. Жадан, Г. Григоренко, О. Варецька), які нами були розроблені раніше (гриф МОН України для використання у навчально-виховному процесі початкової школи), а також регіональний курс «Екологія рідного краю», у створенні якого ми також брали участь. Авторський погляд щодо акцентуації на соціальній складовій, формах, методах і засобах її висвітлення спробували донести у методичних рекомендаціях «Формування СК молодшого школяра засобами авторського курсу «Початки економіки». Не обійшли увагою й колективний науково-методичний посібник «Управління освітою сільської місцевості» (авт. В. Ястребова, О. Варецька, Т. Бабко), присвячений соціокультурним проблемам сільської школи (біля половини всіх учителів – представники сільської школи). За період роботи над темою створили і постійно поповнювали банк медіаресурсів, науково-методичних матеріалів стосовно компетентнісного підходу, розвитку СК, напрямів діяльності вчителя щодо формування СК молодших школярів, а також оновлювали презентації, зміст лекцій, практичних занять. Усі

ці матеріали лягли в основу віртуальної он-лайн бібліотеки, обсяг якої весь час розширювався. Крім цього, були підготовлені навчально-методичні матеріали тренінгу для викладачів СППО і проблемних семінарів для вчителів з урахуванням вивчення їхніх пропозицій. На цьому етапі також був розроблений критеріально-рівневий інструментарій оцінювання показників розвитку СК учителів початкової школи (по 2–3 методики для дослідження стану кожного із шести компонентів СК).

Розвиток СК школярів залежить від особистісної та професійної підготовки вчителя й відповідно підготовки викладачів СППО.

Складова 2 є невід'ємною складовою навчання і науково-педагогічного супроводу вчителів початкової школи. Зазначимо, що КЗ «ЗОШПО» ЗОР працює над проблемною темою стосовно впровадження компетентнісного підходу. Для глибшого ознайомлення з означеною проблемою викладачі відвідали наші лекції, була проведена низка кафедральних семінарів «Технологія розвитку СК вчителів початкової школи» та тренінг для всіх викладачів «СК молодшого школяра: підготовка вчителя», які працюють із цією категорією слухачів. Розроблення і впровадження циклу семінарів і тренінгу викликана об'єктивною необхідністю постійного оновлення знань викладачів СППО для надання якісних освітніх послуг відповідно до потреб і запитів учителів, школи, суспільства. Також була розроблена тематика творчих робіт учителів.

Змістова частина семінарів і тренінгу обов'язково містила теоретичну і практичну частини. Теоретична (інтерактивні лекції, лекції-презентації щодо концепції, технології, методики розвитку СК вчителів) – висвітлювала питання щодо сутності компетентнісного підходу як нової парадигми освіти, гуманістичної спрямованості розвитку СК учителів початкової ланки, гуманної педагогіки в контексті реалізації завдань формування СК молодшого школяра, сутності, складових СК, напрямів діяльності (духовно-економічний, психологічний, конфліктологічний, правовий, МіГ, політичний, громадянський, мистецький тощо), системи роботи вчителя початкової школи із соціальної адаптації першокласників, захисту прав і гідності дитини як основи просоціальної та профілактики асоціальної поведінки дитини, ролі СК молодшого школяра у подоланні проблем самоорганізації особистості, вирішення питання згуртування учнівського та батьківського колективів. Неабияку зацікавленість знайшли питання розвитку соціального, емоційного інтелекту, критичного мислення, критичного ставлення до реклами, соціальної реклами, а також навчально-методичне забезпечення діяльності вчителя з формування СК молодших школярів. Викладачі СППО розглянули сутність, види реклами, засо-

би впливу реклами на соціалізацію особистості, висловили свої схвалення щодо необхідності розвитку критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової СК учителя початкової школи. Вони наголосили на важливості розуміння соціальної реклами як засобу розвитку СК вчителя й учня початкової школи, їхніх морально-духовних якостей.

На практичних заняттях викладачі опанувати різноманітними методиками розвитку, дослідження СК, зокрема О. Лопатіної та М. Скребцової «Добрі казки», дослідно-експериментальної роботи з розвитку СК вчителя початкової школи й учня, методикою проведення практичних занять із учителями щодо розвитку СК, критичного аналізу медіапродукту, піар-технологій у роботі соціально компетентного педагога, розвинули й удосконалили свої вміння й навички під час виконання творчих самостійних робіт та їх презентацій, опанували методикою соціального збагачення програмного змісту предметів початкової школи й відповідно змогли обговорити питання щодо методики практичних занять з означеної проблеми.

Новий погляд вони відкрили на соціальне партнерство у контексті розвитку сучасного навчального закладу, на застосування середовищного, ресурсного підходів після ознайомлення із здобутками науково-дослідницької лабораторії «Управління освітніми системами регіонів сільської місцевості», відповідно до завдань якої розробляли й упроваджували нашу тему, а також ознайомлення з досвідом роботи Малої гуманітарної академії м. Запоріжжя.

Кожний із викладачів у контексті розвитку СК на основі здобутків і під нашим супроводом кваліфіковано розробив свій напрям діяльності вчителя з формування громадянської, політичної, правової, медіакомпетентності та МіГ, самоосвітньої як складової професійної, загальнокультурної, мистецької, конфліктної (конфліктологічної, духовної, его-компетентності, інноваційної, психологічної, соціально-психологічної для неперервної педагогічної підтримки вчителів у післядипломному процесі та формування всебічного уявлення щодо сутності категорії СК. Викладачі відвідували лекції колег, уроки або виховні заходи вчителів початкової школи з подальшим обговоренням. На завершення підготовчої роботи був проведений міжкафедральний круглий стіл «Від соціально компетентного викладача – до соціально компетентного вчителя», на якому викладачі СППО презентували свої розроблені напрями діяльності, обмінялися думками щодо проблеми розвитку СК, а також було підготовлено навчально-методичні матеріали для вчителя.

Складова 3 була створена з метою реалізації у курсовий період концепції комплексного лонгитюдного розвитку СК учителів початкової

школи у СППО. Відбулося відстеження рівня розвитку СК вчителів, їх ознайомлення з темами (відповідно до ліцензійного плану щодо кваліфікаційної категорії вчителів) у програмі курсової підготовки, передовим педагогічним досвідом, авторськими розробками з проблеми передбачено було також педагогічну практику, консультування на робочому місці, дискусії (круглі столи), вибір теми й подальше виконання вчителями творчих дослідних робіт. Треба відзначити, що поруч із запропонованою тематикою творчих робіт вчителі мали можливість обрати тему самостійно відповідно до власних уподобань, попередньої проблемної теми, яку вважали за потрібне дослідити глибше. Зокрема, досить цікавими виявилися такі актуальні як, наприклад, «Формування соціально-економічної компетентності молодшого школяра засобами англійської мови», «Розвиток зв'язного мовлення як необхідна умова формування СК учня початкових класів» тощо. До цієї складової також увійшов спецкурс (16 год. і 24 год.) «Розвиток СК вчителя й учня», однойменні двотижневі проблемні курси (80 год.). Їх навчально-тематичні плани та навчальні програми висвітлювали зміст теоретичних і практичних питань з трьох тем, вимоги до слухачів, добірку джерел, питання для обговорення, завдання для самостійної роботи. Підготовлені були також навчально-методичні матеріали для вчителя.

Складова 4 передбачала науково-педагогічний супровід учителів початкової школи у міжкурсовий період для подальшого розвитку їхньої СК, обов'язковими компонентами якого стали проблемний обласний семінар «Розвиток соціальної компетентності педагога і школяра» у 2012–2013 рр. Серед тем, які було розглянуто протягом двох років й закріплено на практичних заняттях – питання компетентнісного підходу як нової парадигми освіти; гуманістичної сутності розвитку СК вчителя як основи формування СК школяра; самоорганізації особистості; систематизації роботи із соціальної адаптації першокласників; розвитку соціального інтелекту як запоруки ефективної міжособистісної взаємодії; структури СК, яка обумовлює діяльність учителя в різних напрямках (психологічний, правовий, громадянський, політичний, медіа, духовно-економічний, конфліктологічний, мистецький тощо); формування ціннісного ставлення до свого соціального «Я»; СК педагога у формуванні просоціальної поведінки та профілактики асоціальної поведінки дитини, вирішення проблеми захисту дитини від насильства і зловживань, згуртуванні учнівського та батьківського колективів; застосування інноваційних технологій для розвитку СК (особистісно зорієнтоване виховання й навчання, медіаосвіта, піар-технології, застосування технології критичного мислення для розвитку критичного ставлення до рекламного

медіапродукту, розпізнавання функцій реклами, важливості соціальної реклами тощо, духовно-економічне виховання молодших школярів, технологія педагогічної підтримки, арт-педагогічні технології, технологія створення ситуації успіху, колективне творче виховання у формуванні СК молодшого школяра тощо), введення елементів науково-дослідної діяльності тощо.

Більшість учителів, які були беззмінними учасниками вищезазначених постійно діючих обласних семінарів, складала їх основу, виявили бажання у подальшому розвитку власної СК з огляду на розуміння важливості проблеми, пробудження мотивації подальшого професійного саморозвитку. Так, природнім шляхом утворилася творча група «Розвиток соціальної компетентності педагога і школяра» (2014–2015 рр.), мета якої – продовження розроблення проблеми розвитку СК вчителів (формування СК учнів) початкової школи на основі створеного НМЗ.

Виходячи з розуміння СК як узагальнюючого поняття, до складу якого входять інші компетентності, обґрунтовано використовуємо раніше створений і описаний нами авторський комплекс НМЗ технології «Духовно-економічне виховання молодших школярів на основі авторського курсу «Початки економіки» щодо шкільного процесу навчання та післядипломної підготовки [1] для розвитку духовно-економічної компетентності як складової СК учителів початкової школи у рамках тренінгу (18 год.) або двотижневих курсів (80 год.) «Початки економіки» (ДЕВ). За результатами цих форм навчання вчителі набули також додаткову спеціальність «Вчитель економіки в початкових класах». Це – перший шлях, коли підготовка вчителів відбувається без змін змісту існуючого курсу.

Другий шлях полягав у використанні вищезазначеного навчально-методичного комплексу для розвитку не тільки духовно-економічної, а й інших складових СК при певному його доопрацюванні. Тому зміст і відповідно навчально-методичний супровід 2-тижневих курсів (80 год.) та тренінгу (40 год.) «Початки економіки: формування СК молодшого школяра» було зорієнтовано на розвиток усіх складових СК, що надало їм соціального забарвлення. Вибір курсів залежав суто від учителя (за бажанням, потребами, необхідністю, розумінням важливості соціально-професійного розвитку тощо).

Педагогічна діяльність учителів була забезпечена програмою психолого-педагогічної просвіти батьків щодо формування СК молодших школярів. Це стало досить серйозним внеском у підтримці морально-психологічного стану, по-перше самих учителів, а по-друге всіх батьків і дітей, зокрема й біженців з районів Донецька та Луганська (у кожній з шести областей, у яких проходило наше дослідження, перебуває від 2 до 4

тисяч осіб), адже країна знаходиться у стані війни й освіта має відповідати на військову агресію (Л. Гриневич). Програмою співпраці передбачалося висвітлення досвіду виховання в родинах і залучення батьків до формування СК молодших школярів через їхнє мотивування, створення методичного супроводу такої співпраці, тематики батьківських зборів «Розвиток СК батьків», з'ясування ставлення до шкільного навчально-виховного процесу, врахування побажань щодо його покращення, залучення до шкільного процесу формування СК учнів.

Найбільшим унеском, в контексті розуміння СК у нашому дослідженні, є пропагування, і відповідне створення, віртуальних щоденників для збереження соціального й духовного здоров'я дитини, обов'язковою умовою яких є відкритість доступу тільки до успіхів власної дитини, розтлумачення важливості діяльнісних знань, соціального розвитку, у якому знання (а не бали) є тільки заходом, а не самоціллю. У випадку неможливості – (проблеми доступу батьків до Інтернет-ресурсів) уникання обговорення успіхів окремих дітей на загалі батьків, учнів, толерантне ставлення до соціального здоров'я дітей, надання можливості покращення результатів навчання тощо. Проблемою також виявилось з'ясування нахилів дітей до певного виду діяльності відповідно до розвиненості виду інтелекту, що також досліджується дуже рідко. Тому вчителі налаштовували батьків на спостереження за дітьми для планування подальшої побудови спільної стратегії щодо соціального розвитку кожної дитини, надавати консультації батькам з проблеми формування СК.

У міжкурсовий період було запропоновано слухачам розглянути навчальні соціально-педагогічні ситуації, підготовлені викладачами, які наближують учителя до реальних умов школи, змодельовати й презентувати на занятті шляхи їх вирішення, а також створити власні навчальні ситуації соціального спрямування для подальшого обговорення. Саме цій проблемі була присвячена дискусія. Наведемо приклади питань для обговорення: «Стереотипи поведінки вчителя: позитиви й негативи», «Чи варто відмовитися від купівлі російських товарів в умовах воєнної агресії?», «Інформаційна війна: пошуки правди» тощо. Особливої уваги заслуговує введення елементів науково-дослідної діяльності, відвідування уроків, майстер-класів, творчих зустрічей, ознайомлення з ППД, що безумовно відобразилося у моделюванні власного педагогічного досвіду роботи з формування СК молодших школярів. Підсиленням роботи у міжкурсовий період стали консультації на робочому місці, у консультпунктах, он-лайн.

Складова 5 – розвиток і вдосконалення теоретичних знань у соціально спрямованій практич-

ній діяльності, відпрацювання навичок володіння формами, методами, засобами формування СК, створення відповідних умов. Зазначимо про виявлення творчого підходу вчителями у плануванні та проведенні уроків, позакласних заходів, наповненні соціальною складовою змісту предметів інваріантної та варіативної складової, використанні отриманих діяльнісних знань, навчально-методичного комплексу, медіаконтенту, створенні соціальної реклами, спростовуванні російських фейків на основі критичного осмислення, добору фактів тощо, створенні соціально-педагогічних ситуацій, ситуацій успіху у вирішенні проблеми соціального вибору дітей на рівнях «учень – учень», «учень – учитель», «учень – батьки», «вчитель – батьки», «батьки – батьки», відпрацювання методичних підходів до планування змісту й тематики батьківських зборів.

Наведемо приклади. Відпрацьовуючи мовні навички на уроці англійської мови, вчитель О. Лосева (Мелітопольська ЗОШ I ст. №3) виявила творчий підхід до інтеграції таких предметів як англійська мова й економіка для формування СК молодшого школяра. Учитель початкових класів В. Чередниченко (Верхньокриничанська ЗОШ I-II ст. Василевського району) глибоко дослідила соціалізацію молодших школярів з фізичними і розумовими вадами в умовах сільської школи, а О. Окселецька (ЗНВК №20) – теорію і методику розроблення учнівських проектів соціально-екологічного змісту.

За відгуками батьків налагодилася співпраця з родинами на основі здобутих учителями в курсовий і міжкурсовий період знань, умінь, компетентностей, зростанні мотивації дітей до навчання, мотивації соціального єднання родин зі школою з огляду на просвітницьку діяльність соціального характеру вчителя, у якій не останню роль відіграло толерантне, поважливе ставлення до учнів як до особистостей, до їх успішності, що, відповідно, вплинуло на міжособистісні відносини, на зміні методичних підходів до планування змісту й тематики батьківських зборів тощо. Узагальнюючи думки батьків, слухачі відзначили дієвість застосування навчально-методичного комплексу для формування СК молодшого школяра не тільки на уроках економіки (у класах, де викладається предмет «Початки економіки»), а в контексті предметів інваріантної та варіативної складової плану навчальної школи, індивідуальних консультацій соціального (а не тільки навчального) характеру, зростання задоволеності батьків співпрацею зі школою.

Отримані знання та практичні навички з моделювання (спільне розроблення моделі формування СК молодшого школяра в мінливих умовах кризи), моніторингових досліджень, методик визначення рівню СК на заняттях творчої групи

стали надійним інструментарієм учителя у постійному контролюванні процесу формування СК молодшого школяра для його оперативної корекції й досягнення успіху.

Складова 6 – самостійна робота вчителів щодо усвідомлення того, що вони отримали протягом п'ятирічного періоду. Учителі, узагальнюючи власний досвід, підготували (за власним вибором) відкриті уроки (фрагменти), виховні заходи, фрагменти вистав, святкові заходи, проблемні ситуації для обговорення, відеоролики реклами та антиреклами, фейків та антифейків, соціальної реклами, презентації щодо результативності діяльності з формування СК молодших школярів. Усі ці надбання вчителів можна вважати своєрідним звітом щодо комплексного лонгитюдного навчання у співпраці, показником якості роботи викладачів системи ППО і доцільності обраних ними форм, методів, інноваційних технологій. Показниками результативності стали спільні й індивідуальні методичні роботи щодо напрямів діяльності, формування складових СК учнів, підготовлені учасниками трьох творчих груп Запорізької, Дніпропетровської, Одеської областей («Ігрові технології як засіб формування СК молодших школярів з особливими потребами» (О. Хрикіна), «Проектні технології як засіб розвитку СК молодшого школяра» (І. Тимофєєва, О. Оксєленко), «Соціально орієнтовані ігри і завдання на уроках рідної мови як засіб формування СК учнів початкової школи» (С. Леонтєва), «Формування СК молодших школярів засобами

медіаосвіти» (О. Драчова), «Розвиток соціально-комунікативної компетентності молодших школярів із ЗПР» (Ю. Чукіна), «Діяльнісний підхід у формуванні СК молодшого школяра» (В. Панкевич), «Духовне збагачення особистості в навчально-виховній діяльності як один зі шляхів формування СК молодшого школяра» (Н. Єна) та ін. Таким чином, можна стверджувати про дієвість НМЗ розвитку СК учителів початкової школи, його моделі, доцільності її покрокового впровадження впродовж курсового та міжкурсового періодів.

Висновки і перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні організаційно-педагогічних умов розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у СППО.

Список використаних джерел

1. Варецька, О.В. Науково-методичне забезпечення пролонгованої підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти до духовно-економічного виховання школярів / О.В. Варецька // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол. : Т.І. Сушенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2009. – Вип. 54. – С. 39–48.
2. Жорнова, О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги / Олена Жорнова, Ольга Жорнова // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 2. – С. 1–4.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII // Вища освіта : Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
4. Селевко, Г.К. Альтернативные педагогические технологии. – Москва : НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с.
5. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В.В. Радула. – Київ : ЕксОб, 2004. – 304 с.
6. Шилофост, В.А. Моделирование в философии / В.А. Шилофост. – Москва, 1988. – 284 с.
7. Штофф, В.А. Моделирование и философия / В.А.Штофф. – Москва : Наука, 1966. – 108 с.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 25.02.2015

Варецкая Е. В. Научно-методическое обеспечение процесса развития социальной компетентности учителя начальной школы в системе последиplomного педагогического образования.

А Обоснована актуальность проблемы, определены сущность, содержание научно-методического обеспечения процесса развития социальной компетентности учителя начальной школы в системе последиplomного педагогического образования, который должен быть комплексным и лонгитюдным, раскрыта его концепция и описана модель, определены направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: социальная компетентность, учитель начальной школы, научно-методическое обеспечение, модель, моделирование

Varetska O. V. Scientific and methodological support of the development of elementary school teacher's social competence in the system of in-service education.

S The article proves the urgency of the problem, defines the essence and the meaning of scientific and methodological support of the development of elementary school teacher's social competence in the system of in-service education, which should be comprehensive and longitudinal. It interprets its concept and describes a six-component model, outlines the direction of further research concerning organizational and pedagogical conditions of the specified process.

Key words: social competence, elementary school teacher, scientific and methodological support, model, modeling.